

סוגיות במס' ברכות שיעור #19 – בענין מצות תפילה

- I. Is there a מצוה דאורייתא to daven? ספר החינוך מצוה תלג - counts it from several pesukim to show emunah that God is in total control.
- A. Rambam. א: א הלכות תפילה - mitzvah each day, no set text.
1. Proofs to the Rambam - פרי חדש סימן פט - many places we are machmir on tefilah.
  2. Maybe even according to Rambam the chiyuv is only at 20 - שו"ת ארץ צבי ח"א סל"ד
- B. Ramban. ה' בעת צרה - only mitzvah רמב"ן השגות לספר המצוות מצוה ה'
1. Really fundamentally agree - just disagree how to define "עת צרה" - מפניני הרב
  2. This is part of mitzvah emunah and even applies to non-Jews - שו"ת אגרו"מ או"ח - ח"ב סימן כה.
- C. Nafka minah - פרי מגדים בפתיחה להלכות תפילה - women, another mitzvah comes up, בין השמשות.
1. All agree that there is חידושי הגר"ח תפילה ד: א - קיום דאורייתא.
    - a. This explains how there can be נשיאת כפים אות - נשיאת כפים דאורייתא - א'.
    - b. שו"ת יבי"א ח"ג סימן ח' אות ב' - takes issue with Rav Chaim.
    - c. מג"א קכח: מ - you can stop תפילה for ברכת כהנים, sounds like דרבנן.
if R' Chaim is right the Magen Avraham should be wrong - עמק ברכה שם אות ד'
  2. Proofs for Ramban.
    - a. The gemara constantly refers to תפילה as דרבנן.
    - b. דרבנן doesn't daven because it is בעל קרי.
    - c. דרבנן don't have to stop meal to daven because it is דרבנן.
  3. Problem with Rambam himself י: הלכות תפילה says ומתפלל נדבה.
  4. Answering for Rambam.
    - a. כסף משנה פ"א ה"א - all of the gemaras discuss where you already davened a brief tefilah or the עשה and ואל תעשה.
      - i. שאגת אריה סימן יד - can't say they were בעל קרי because they didn't do the same for a בעל קרי bentching.
      - ii. שאג"א שם should be same as תפילה because both don't have set text מדאורייתא but are required דאורייתא. The fact that the gemara distinguishes indicates that דרבנן.
      - iii. שאג"א שם - קריאת שמע should also be same as תפילה if we are speaking where you did enough to be מדאורייתא.
    - b. א: א הלכות תפילה - Once the ברכות י"ט were instituted, the original mitzvah was taken away by the rabbis and it is now a מצוה דרבנן with a קיום דאורייתא.
      - i. similar to not saying shema after chatzos because rabbis uprooted the דין תורה
      - ii. שולחן בתוך הבית תוס' סוכה דף ג regarding
      - iii. although rabbis re-defined ברכת המזון, they only added on beracha but kept the original mitzvah in it's place.
      - iv. this analysis is questionable because the rabbis may have *defined* how to do a mitzvah, but they didn't *uproot* the stringencies of דאורייתא, just took away the ability to fulfill in the simple way. see description of concept in לא: ג: מנ"ח.

II. Why no beracha?

סוגיות במס' ברכות שיעור #19 – בענין מצות תפילה

A. This is a question even according to רמב"ן based on שבת דף כג.

B. Answers:

1. קבע no - מג"א סימן קו ס"ק ד ואליה רבה קיג: א.
  - a. also explains because סיפור יציאת מצרים
2. יוצא בהרהור you can be - פרי מגדים פתיחת להלכות תפילה.
  - a. also explains ביטול חמץ
3. כונה because you need מעשה - שו"ת מהר"ם שיק סימן לט
4. הגדת מעשה נסים - no beracha on beracha.
  - a. explains havdala, kidush, bentching, קריאת שמע

1 - ספר החינוך מצוה תלג

לעבוד את השם, שנאמר [דברים י', כ'], אותו תעבוד, ונכפלה זאת המצוה כמה פעמים, שנאמר [שמות כ"ג, כ"ה], ועבדתם את ה' אלהיכם, ובמקום אחר אומר [דברים י"ג, ה'], ואותו תעבדו, ובמקום אחר ולעבדו בכל לבבכם [שם י"א, י"ג]. וכתב הרמב"ם ז"ל [בספר המצוות], אף על פי שמצוה זו היא מהמצוות הכוללות, כלומר שכוללות כל התורה, כי עבודת האל תכלול כל המצוות, יש בזו כמו כן פרט, והוא שיצונו האל להתפלל אליו, וכמו שאמרו בספרי [פיסקא דוהיה אם שמוע], ולעבדו בכל לבבכם, אי זו היא עבודה שבלב, זו תפלה. ובמשנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמרו, מנין לעיקר תפלה בתוך המצוות, מהכא, את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד.

משרשי המצוה מה שהקדמתי הרבה פעמים כי הטובות והברכות יחולו על בני אדם כפי פעולותם וטוב לבבם וכושר מחשבותם, ואדון הכל שבראם חפץ בטובתם והדריכם והצליחם במצוותיו היקרות שיזכו בהן, והודיעם גם כן ופתח להם פתח באשר ישיגו כל משאלותיהם לטוב, והוא שיבקשו ממנו ברוך הוא אשר בידו ההסתפקות והיכולת כל חסרונו, כי הוא יענה את השמים לכל אשר יקראוהו באמת.

ומלבד ההודעה להם בזאת המדה ציוס שישתמשו בה ויבקשו ממנו תמיד כל צרכיהם וכל חפצת לבם, ומלבד השגת חפצי לבנו יש לנו זכות בדבר בהתעורר רוחנו וקבענו כל מחשבתנו כי הוא האדון הטוב והמטיב לנו, וכי עיניו פקוחות על כל דרכינו. ובכל עת ובכל רגע ישמע זעקתנו אליו לא ינום ולא יישן שומר ישראל, והאמינו במלכותו ויכלתו מבלי שום צד פקוק, וכי אין לפנינו מונע ומעכב בכל אשר יחפוץ.

ואולם אין לנו בתורה בזאת המצוה זמן קבוע לעשותה, ומפני כן מספקים רבותינו בענין, הרמב"ם ז"ל כתב בחבורו הגדול [פ"א מתפלה ה"ב] שמצוה היא להתפלל בכל יום. והרמב"ן ז"ל [בהשגותיו לספר המצוות מ"ע ה'] תפש עליו ואמר שהתורה לא ציותנו להתפלל בכל יום וגם לא בכל שבוע ולא תיחד זמן בדבר כלל, ותמיד יאמרו זכרונם לברכה תפלה דרבנן, והוא כמספק יאמר שהמצוה היא להתפלל ולעוק לפני האל ברוך הוא בעת הצרה. גם הרמב"ם ז"ל בעצמו כתב שאין מנין התפלות ולא מטבע התפלה מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע ביום מן התורה, אבל מכל מקום חיוב התורה הוא להתחנן לאל בכל יום ולהודות לפניו כי כל הממשלה אליו והיכולת להשלים כל בקשה, ע"כ. ומן הדומה כי בהיות עיקר מצות התורה בכך ולא יותר, תקנו זכרונם לברכה למי שהוא במקום סכנה ואינו יכול לעמוד ולכוין תפלה, כדי לצאת ידי חובתו במצות התורה לומר צרכי עמך ישראל מרובין וכו', כמו שבא במסכת ברכות [כ"ט ע"ב]

2 - רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א הלכה א

מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה, ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה.

3 - פרי חדש סימן פט ס"ק א'

ועוד יצא לו לרב זה מהא דאמרינן פ"ק דיומא ודברת בס ולא בתפלה אלמא דתפלה דאורייתא וכן גבי פועלים עושין בסעודתן אמרינן קורין ק"ש ומתפללין מעין י"ח אבל ברכת המוציא אין מברכין מכלל דתפילה דאורייתא ועוד דחזינן שהחמירו הרבה לענין תפלה יותר מק"ש לכמה דינים וכן היתה טלית של עור חגור על מתניו מותר לקרות ק"ש ולתפלה עד שיכסה את לבו וכן בפי' אין עומדין החמירו בתפילה הרבה ואי לא הוה ליה עיקר בדאורייתא לא הו"ל לאחמורי כולי האי וכן בפרק מי שמתו אהא דתנן נשים חייבין בתפלה פריך עלה בגמרא פשיטא ומשני מ"ד הואיל דכתיב ערב ובוקר וצהרים כמצות עשה שהזמן גרמא דמי קמ"ל כלומר דיכון מדאורייתא אין לה קבע זמנה כל היום דמחייבה ואם איתא דליכא תפילה כלל מדאורייתא אמאי מחייבי דאי מדרבנן הא ה"ל מצות עשה שהזמן גרמא ולא הו"ל למחייבינהו אלא ע"כ דכיון דמדאורייתא מחייבי דהא לא תליא בזמן גם מדרבנן מחייבי...

4 - שו"ת ארץ צבי ח"א סימן לד'

במשנה ברכות כ: דנשים ועבדים חייבין בתפילה וכן קיימא לן בשו"ע סימן קו סעיף ב' והמגן אברהם שם למד זכות על נשי דידן שאין מתפללות משום שאומרות בכל יום בבוקר איזה בקשה ויוצאין בזה ידי חובת תפילה דאורייתא להרמב"ם ז"ל ואפשר שחכמינו ז"ל לא חייבו יותר והאחרונים פקפקו בדבריו. ונלע"ד סעד לדבריו דהרי תפלות כנגד תמידין תקנום ותפילת ערבית רשות משום שהוא כנגד איברין ופרדים שאין מעכבין כפרה הנה דלגמרי מדמינן להו לתמידין ומה דהוי בתמידין רשות גם בתפלה רשות וא"כ כיון דמפורש בפ"ק דשקלים משנה ג' דנשים ועבדים פטורים ממחצית השקל ואין ממשכנין אותן וא"כ פשוט דפטורין הם מחובת קרבן תמיד המוטל על כל אחד מישראל וכעין זה כתב רעק"א סימן ט' לענין תפילת מוסף. ממילא ה"ה דפטורין מתפילה וזה דאיתא במתניתין הנ"ל דחייבות בתפילה היינו פ"א ביום ובקשה כ"ד כמ"ש מג"א אבל חלוק ג' תפילות לזמניהם דזה כנגד תמידין תקנות זה אין לו ענין בנשים.

אך לכאורה יש סתירה לזה מקטנים דג"כ אין משכנין אותן כדאיתא פ"ק דשקלים שם ודעת הברטנורא דהיינו בני יג שנה הפחותים מבני כ' נקראים לענין זה קטנים וכן דעת הירושלמי לפי גירסת הגר"א ז"ל וכן הובא בגליון לירושלמי שם בשם רוקח הגדול ע"ש וכן מבואר ברש"י מנחות (מו:): בד"ה שאינו שוקל עי"ש. וא"כ קשיא דפחות מבן עשרים יהיה פטור מתפילה ואילו במשנה ברכות כ: דאפילו קטנים שהגיעו לחינוך חייבים בתפילה [אך דממשנה אין קושיא כ"כ ד"ל גם כן דהיינו תפילה כל דהוא ולא ג' תפילות ביום אבל זה א"א לומר כלל דבן יג שנה פטור מג' תפילות ביום כמובן] איברא דמזה לא קשיא כ"כ דשאני קטן מחיוב מטעם חינוך משא"כ בנשים ל"ש חינוך דלעולם לא יתחייבו.

אך קשה בבני יג שנה דאז פקע חיוב ינוך דאב וחוב חינוך חובת האב הוא ולא חובת קטן עצמו כמ"ש רש"י ברכות מח. ועל עצמו לא מצינו חינוך א"כ יפטור אז לגמרי. איברא דגם בזה אפשר לדחוק דכאן גם בגופיה יש חיוב מצד חינוך כיון דבאמת הוא גדול וסופו להתחייב אך שינויא דחיקא לא משנינא ונלע"ד דהא דפחות מבן עשרים אין צריך ליתן מחצית השקל לצורך התמידין אף דחייב בכל המצות לפמ"ש בס' לוי' חן דפחות מבן כ' אינו בערבות, [ולכאורה ק' על דבריו מהא דאע"פ שיצא מוציא ופירש"י מטעם ערבות והרי כל שהוא בן יג שנה מוציא, הנה דהוא ג"כ בערבות? אך בהא דאע"פ שיצא מוציא יש עוד טעמים. עיין ריטב"א ר"ה כט. שכתב דכל שמוחייב בדבר חשיב עם חברו כגוף א' ע"ש. עוד יש טעם נכון בזה לפמ"ש הב"ח סימן תלד דשומע כעונה מטעם שליחות הוא וכתב הפרי מגדים בפ"כ דלפי זה הא דמי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא הוא כעין דאמרינן סוף פרק ב' דגיטין אין העבד נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה משום שאינה בתורת גיטין וקידושין הכא נמי כיון דליתא בדנפשיה חיוב זה אינו נעשה שליח. וא"כ א"ש הא דאע"פ שיצא מוציא דכיון דמחויב בדבר הוא וא"י בדנפשי' דבר זה אלא שיצא שפיר נעשה שליח כמו דכל אדם אף שאין לו אשה נעשה שליח לקבל גט אשה מיד בעלה דמ"מ איתי' בדין זה שאם יהיה לו אשה יוכל לגרשה וז"ל. והא דברכת הנהנין אם יצא אינו מוציא למדת' טעם חדש לזה מרא"ש ברכות פרק שלשה שאכלו סימן כא דכיון דאסור להנות מעולם הזה בלא ברכה לא שייך להוציא [דלא שייך להוציא רק במצוות ולא באיסור] רק אם צריך לה המברך עיין שם ואף מפירש"י שם מצד ערבות אין קושיא לפמ"ש כ' בטו"א סוף"ג דר"ה להוכיח מדברי רש"י דהא דאע"פ שיצא מוציא ל"ש רק במצוה דרבנן ומדרבנן י"ל שייך ערבות גם משנת יג ואילך דכעין זה מצינו להיפך דמן התורה ליכא לפני עוד רק בקאי בתרי עברי דנהרא מ"מ מדרבנן אסור בכל ענין כמו שכתבו תוספות שבת ג. וה"ה להיפך במדה טובה מדובה לזכות את חברו במצוות הטילו חז"ל חיוב עליו לראות שחבירו יקיים המצוות אף במקום שאינו ערב מה"ת] וענין ערבות לחבר כל ישראל יחד כמ"ש המהר"ל דהיינו טעמא דלא נתערבו ישראל עד שעברו את הירדן משום דסגולת ארץ ישראל לחבר ישראל יחד. ע"כ פחות מבן עשרים שאינו בערבות ואין לו חיבור עדיין עם כלל ישראל אין לו חלק בתמיד שהוא קרבן צבור דקרבן צבור היינו שכל חלקי הכלל יהיה מצורפין יחד ערמב"ן ר"פ ויקרא חילוק בין קרבן צבור לקרבן השותפין דאפילו כל ישראל משתתפין בקרבן ל"ח ק"צ כל שאינו ע"י מחצית השקל הנה דזה סגולת מחצית השקל לחבר כל חלקי הכלל יחד ועי"ז נעשה ק"צ. ופחות מבן כ' אינו יכול להתאחד עם הכלל ע"כ א"א שיהיה לו חלק בק"צ. וכ"ז בק"צ ממש משא"כ תפלה שהוא חובת כל יחיד ואפילו מי שא"א לו להתפלל בצבור חייב להתפלל ביחיד הנה דזה חובת יחיד ע"כ גם פחות מבן כ' חייב כמו שחייב בכל המצוות ובהאי ענינא ראיתי במדרש משלי קפיטל א' סוד"ה דרש ר' תנחום מבן עשרים שנה ומעלה מחשבין לו עונותיו כמד"א מבן כ' שנה ומעלה וגוי' מה עבודת עבודה ר"ל אמר אין עבודה אלא תפלה דכתיב עבדו את ה' ביראה משעה שהוא מתחשב לעבודה הוא מתחשב לעבירה [משמע דמשום הכי הוא בן עונשין מבן עשרים משום דאז

הוא מתחשב לעבודה... משמע מזה דומן תפילה הוא רק מעשרים שנה ומעלה. ולהני"ל יש טעם נכון לזה דתפילה במקום קרבן וקטן אינו שוקל כני"ל. ולפי זה הא דפחות מכן עשרים חייב בתפילה הוא כמו קטן שחייב בתפילה וזה סמך גדול לדברינו. ולפי זה יצמח דין דאף דלרמב"ם דתפילה פ"א ביום דאורייתא וספק התפלל בכל המעת לעת חוזר ומתפלל היינו דוקא מכן עשרים ומעלה אבל בן יג לכולי עלמא תפילא דרבנן.

5 - השגות הרמב"ן לספר המצוות מצות עשה ה

כתב הרב המצוה החמשית שנצטוינו בעבודתנו שני ועבדתם את י"י אלהיכם וגו' ואומר ולעבדו בכל לבבכם. אמר ז"ל ואע"פ שמצוה זו מן המצוות הכוללות כלומר שאינן נמנות כמו שבארנו בעיקר הרביעי יש בו גם כן פרט והוא מצוה בתפלה ולשון ספרי ולעבדו זו תפלה ובמשנתו שלר' אליעזר בנו שלר' יוסי הגלילי אמרו מניין לעיקר תפלה בתוך המצוות מהכא את י"י אלהיך תירא ואותו תעבוד ואמרו עבדו בתורתו עבדו במקדשו כלומר ללכת שם להתפלל בו כמו שביאר שלמה. כל אלה דברי הרב. ואין הסכמה בזה. שכבר בארו החכמים בגמרא תפלה דרבנן כמו שאמרו בשלישי שלברכות (כאן אנ לעניין בעל קרי שקורא קרית שמע ומברך על המזון לאחריו ואינו מתפלל והעלו הטעם בזה אלא ק"ש וברכת המזון דאורייתא תפלה דרבנן. ואמרו עוד (שם) ספק קרא ק"ש ספק לא קרא ק"ש חוזר וקורא ק"ש ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל דק"ש דאורייתא תפלה דרבנן. ובגמר סוכה (לח א) אמרו גבי תפלה דתנן ואם התחילו אין מפסיקין והקשו מלולב דקתני נוטל על שולחנו אלמא מפסיק והשיבו בדרך תימה מאי קושיא הא דאורייתא הא דרבנן. וכבר ראינו בהלכות תפלה (רפ"א) שאמר שחייב אדם מן התורה בתפלה בכל יום אלא שאין מנין התפלות ולא משנה התפלה מן התורה וכך כתב בזה המאמר במצו' עשירית שזמני התפלה אינם מן התורה אבל חובת התפלה עצמה היא מן התורה. וגם זה איננו נכון בעיני. שבעל קרי מברך על המזון לאחריו מפני שהוא מן התורה ואינו מתפלל עד שיטבול אפילו עמד כמה ימים בקריו. ועוד שמי שנאנס ולא התפלל בשחרית ובמנחה נסתפק בעצמו ספק התפלל ספק לא התפלל אם כן לפי דבריו שלהרב היה צריך לחזור ולהתפלל והם פסקו לעולם בכל ספק בתפלה שאינו חוזר ומתפלל מפני שהיא מדרבנן. ואם איננה מצוה בכל יום מתי תהיה החובה הזאת המוטלת עלינו מה"ת שיתפלל יום אחד בשנה או בכל ימיו פעם אחת. וכבר אמרו (סוף ר"ה) ברב יהודה דמתלתין יומין לתלתין יומין הוה מצלי, לפי שהיה עוסק בתורה וסומך על מה שאמרו (שבת יא א) חברים שהיו עוסקין בתורה מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה, שהיא דרבנן לעולם. אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה כלל אבל הוא ממדות חסד הבורא ית' עלינו ששומע ועונה בכל קראינו אליו. ועיקר הכתוב ולעבדו בכל לבבכם מצות עשה שתהיה כל עבודתינו לאל ית' בכל לבבנו כלומר בכוונה רצויה שלימה לשמו ובאין הרהור רע, לא שנעשה המצות בלא כונה או על הספק אולי יש בהם תועלת. כענין ואהבת את י"י אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך שהמצוה היא לאהוב את השם בכל לב ולב ושנסתכן באהבתו בנפשנו ובממונו. ומה שדרשו בספרי (עקב) ולעבדו זה התלמוד ד"א זו תפלה אסמכתא היא או לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורה ושנתפלל אליו בעת הצרות ותהיינה עינינו ולבנו אליו לבדו כענין עבדים אל יד אדוניהם. וזה כענין שכתוב (בהעלותך י) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני י"י אלהיכם והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבא על הצבור לצעוק לפניו בתפלה ובתרועה והוא הענין שבאר שלמה ע"ה כמו שכתוב (מ"א ח דה"ב ו) בהעצר השמים ולא יהיה מטר וכתוב רעב כי יהיה דבר כי יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר לו אויבו בארץ שערו כל נגע כל מחלה כל תפלה כל תחנה אשר יהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעו איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה. וכבר דרשו עוד שם בספרי רבי אליעזר בן יעקב אומר ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך להלן ליחיד וכאן לצבור כאן לתלמוד כאן למעשה. יאמר שנצטוינו לעבוד השם ית' בכל לבבנו בלמוד תורתו ובעשיית מצותיו. וכן זו ששנויה שם ואותו תעבדו עבודו בתורתו עבודו במקדשו פירושו לומר שיעבדו אותו במקדשו בעבודת הקרבנות והשיר וההשתחוואה שם מוסיף על עבודת המצוות. לפי שאמר הכתוב (ראה יג ה) אחרי י"י אלהיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותיו תשמורו ודרשו שם בספרי ואת מצותיו תשמורו זו מצות עשה ובקולו תשמעו ליתן לא תעשה בקול נביאיו. הנה עשיית המצוות כלן כבר נאמי ולכך דרשו ואותו תעבדו בעבודת המקדש ואמרו בפירוש כלל הפסוק עבודו בתורתו עבודו במקדשו לומר שצוה תחלה עבודו בתורתו כלומר בעשיית המצוות כולן מרישיה דקרא וצוה עבודו במקדשו מן ואותו תעבדו לומר כי בזה כולו תהיה עבודתנו שלימה אליו יתעלה. והנה הם מצוות כוללות. אבל מפני שצוה אותנו בפסוק בכל לבבכם בענין חדש להיות כל לבבנו מיוחד אליו יתעלה בענין עשיית המצוות כאשר פירשתי יתכן שתבא המצוה הזאת בחשבון רמ"ח מצוות עשה. ומן הטעם הזה אצלו לא ימנו המצוות הכוללות מפני שכבר נמנו בפרטן וכמו שלא נמנה הכפל מצוה מן המצוות פעמיים שלש בפרט אלא אחת כן לא נמנה כפילן בכלל אלא לאחת. ואולם אם חדש בכפילן והוסיף בו ענין ראוי להמנות ימנו. ואם אולי יהיה מדרשם בתפלה עיקר מה"ת נמנה אותו במניינו שלהרב ונאמר שהיא מצוה לעת הצרות שנאמין שהוא יתברך ויתע' שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפלה וזעקה. והבין זה:

6 - מפני הרב פרשת בהעלתך עמ' שי

וידועה מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן דלרמב"ן אין חובת התפילה דאורייתא אלא בעת צרה וכדמשמע מתוך הפסוקים ואילו לדעת הרמב"ם התפילה בכל יום דאורייתא היא. ובביאור פלוגתתם זו כתב הר"ר מרדכי גרין שיח"י בשם רבנו (בהדרום אלול תשנ"ה עמ' קא) שורש המחלוקת אמר הגר"י הלוי הוא בזה שלדעת הרמב"ם צריך האדם להרגיש בכל יום שהוא חי רק בחסדו של הקב"ה הפותח את ידיו ומשביע לכל חי רצון ואם יסגור הקב"ה את ידיו חס ושלום אזי אין לנו קיום אפילו רגע אחד. הואיל ומצבו של האדם יכול להשתנות איפוא בן רגע הרי יש חיוב להתפלל בכל עת לחסדי ה'. עלינו להרגיש בכל זמן שמצבנו איננו יציב בכל עת אנו בתנאים של "הצר הצורך אתכם". לפיכך מצוות תפילה היא מדאורייתא בכל יום ויום.

הרמב"ן לעומת זאת סובר שלא כל אדם מסוגל - או זוכה - להרגשה כזאת בכל יום ובפרט אם באותה עת המטיר עליו ה' מחסדיו ואיננו במצב "מידי" של "הצר הצורך אתכם". אמנם כשהאדם שרוי במצב של צרה מיידית אזי תצא תפילתו מן הלב ותגיע עד כיסא הרחמים אבל רק לעת אשר כזאת חל חיוב תפילה מדאורייתא.

7 - שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן כה

בענין תפלה לבן נח אם יש לו מצוה ובענין תפלה בעת צרה ח"ו ה' טבת תשכ"ג. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר שלום ריווקין שליט"א.

הנה לענין בן נח אם מחוייב בתפלה, פשוט שאינו מחוייב דהא לא נמנו בהמצות דחייבין בני נח בסנהדרין דף נ"ו וכן לא הוזכר ברמב"ם פ"ט ממלכים שחושב מצות דחייבין בני נח.

ולענין אם יש לו מצוה כשמתפלל להשי"ת נראה שיש לו כמפורש בקרא בישעיה כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים ופרש"י שם ולא לישראל לבדם, ואם הוא לגרים שיתגיירו הא הם כישראל ממש וזה היה נקרא לישראל לבדם לכן ברור שקאי גם לבני נכר שלא נתגיירו ומקיימים רק מצות שחייבין בני נח, וא"כ הרי הוא כמפורש שאף שפטורין מתפלה מ"מ כשמתפללים להשי"ת עושין מצוה, דאל"כ איזה שבח הוא במה שיקרא בית תפלה לכל העמים אם אין להנכרים שום מצוה בתפלתם. ומסתבר שהוא בחשיבות דאינו מצווה ועושה ובשכר זה. ולהרמב"ם פ"י ממלכים ה"ט שאסור לבן נח לחדש מצוה ולקיים בדעתו שמצווה על זה והא דכתב בה"י שכן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו הוא כפי הרדב"ז שעשאה בידעה שאינו מצווה ע"ז אבל מ"מ רוצה לעשותה, יהיה גם בתפלה כן דמ"ש משאר מצות.

אבל נראה לע"ד דהוא רק לקבוע חיוב להתפלל אף כשאין לו צורך מיוחד לבקש איזה דבר אבל כשמתפלל רק כשיש לו צורך כגון שיש לו חולה או שאין לו פרנסה הוא כחיוב ממש, ולא קשה ממה שלא החשיב זה למצוה מיוחדת בחיובי בני נח, משום דזהו עיקר האמונה בהשי"ת שרק הוא הנותן פרנסה והרופא חולים וכשאינו בוטח על השי"ת ואינו מתפלל אליו הרי הוא כאינו מאמין בו ומאמין בדברים אחרים, ואמונה בהשי"ת אף שלא הוזכר זה במנין ה' מצות ודאי הוא מחוייב להאמין, שהרי אף קיום כל ה' מצות אם לא עשאו מחמת השי"ת צוה בהן בתורה, מפורש ברמב"ם ספ"ח שם שלא נחשבו כמקיימים ואינם מחסדי אוה"ע עיי"ש, וא"כ בהכרח שמחוייב להאמין בהשי"ת וגם שנתן התורה, וממילא הרי רק ממנו צריך לבקש פרנסה ורפואה וכל דבר.

ופשוט שאף הסוברים דתפלה הוא רק מדרבנן הוא רק לענין להתפלל בכל יום אף שאין לו צורך מיוחד אבל כשיש להאדם צורך מיוחד כמו בעת צרה יודו שהוא חיוב מן התורה להתפלל. ומפורש כן ברמב"ן בסה"מ מ"ע סימן ה' עיי"ש. ומש"כ הרמב"ן שם ומה שדרשו בספרי ולעבדו זו תפלה אסמכתא היא או לומר שמכלל העבודה שנתפלל אליו בעת הצרות, שמשמע לכאורה שמספקא לו אין הספק שמא גם להתפלל בעת צרה הוא רק דרבנן שזה אי"א דהוא מעיקרי האמונה לבטוח בהשי"ת ולבקש מעמו שיעזרהו, וכדחזינן שנענש אסא על שלא דרש את ה' בחליו כי ברופאים בדה"י ופי' במצודת דוד שלא דרש להתפלל אל ה', ואם היה רק מדרבנן אף בעת צרה מ"ט נענש דהא לא תיקנו אלא אנשי כנה"ג אם הוא רק דרבנן, ודוחק לומר ששלמה תיקן להתפלל בעת צרה ואנשי כנה"ג הוסיפו להתפלל בכל יום דלא הוזכר זה. וגם הא חזקיהו המלך גני ספר רפואות כדאיתא בברכות דף י' ופרש"י שם כדי שיבקשו רחמים, ואם לא היה חיוב לבקש רחמים לא היה זה טעם שיגנוז דמה לו אם לא יבקשו רחמים כיון שאין לזה חיוב, לכן ברור שלכו"ע מחוייבין להתפלל בעת צרה מדאורייתא אף להסוברין תפלה דרבנן. וכוונת הרמב"ן בספקו הוא אם יש לפרש הקרא על זה משום דאף בלא קרא ידעין זה מטעם דהוא מעיקרי האמונה והוי דרשת הספרי מלעבדו זו תפלה בהכרח על כל הימים אף שלא בעת הצורך שזהו לדידיה רק אסמכתא, או שאף שא"צ קרא מ"מ יש לפרש לעבדו על זה שיתפלל בעת צרה ויהיה ע"ז עוד עשה לבד החיוב מצד עיקרי האמונה. וכיון שמצד עיקרי האמונה יש חיוב הוא חיוב גם על בן נח להתפלל בעת צרתו ויהיה לו שכר על אמונתו בהשי"ת ותפלתו אליו כמחוייב ועושה בתפלה זו דבעת צרה.

ובדבר להתפלל איזה תפלה בנוסח אחד ישראל ונכרי יחד כגון, יהי רצון מלפני רבון העולם שיתן לי חיים וברכה, והנכרי אפשר מתכוין לאמונתו והישראל מתכוין להשי"ת שהוא רבון העולם ולו הוא מתפלל, אם הוא נוסח שעשו זה בעצמם איני רואה בזה איסור מדינא במה שמתפללין יחד אף שכוונת הנכרי היא לאמונתו. אך אולי יש קצת לחוש להרואין שיאמרו מדמתפלל יחד עם הנכרי שהוא ג"כ מתכוין כמחשבת הנכרי, שבעצם

איני רואה מ"ט יאמרו זה שלא נחשדו ישראל על ע"ז ח"ו. אבל אם נוסח התפלה חברו כומרים שאף שאין בה שום רמז ניכר לאמונתם אין לישראל לאומרה אף בעצמו וכ"ש שלא עם הנכרי משום דממילא הוי נוסח זה לאמונתם, אם לא כשיסיף הישראל אלקי ישראל וכדומה שיהיה ניכר דבריו שהוא להשי"ת לבדו. וכיון שאסור מסתבר שהוא תועבה ולא יצא בזה אף ידי תפלה דאורייתא כדאמר רבא בברכות דף כ"ב במצא צואה במקומו הואיל וחטא אע"פ שהתפלל תפלתו תועבה להר"י בתוסי' שם דיחזור ויתפלל וכן פסקו הרמב"ם והשי"ע ורוב הראשונים.

ובדבר התפלה הקצרה שאומרים הילדים בבתי ספר של המדינה, כנראה שבכוונה לא הזכירו רמז מאמונתם משום שנעשו הבתי ספר גם ליהודים ולעוד עמים אשר במדינתנו הגדולה והמושלים במדינתנו הם אנשי חסד ואין רוצים להשליט אמונתם על שאר האזרחים ולכן יסדו נוסח כזה שלכן לא שייך לחוש שנתייחד ע"י כומרים לכוונה לאמונתם ולכן אין בזה איסור מדינא וגם חשש רואין אף אם נימא שאיכא במתפללין יחד מסתבר שליכא בכאן שידוע שנתייחד שכל אחד יכוין לאמונתו.

ולהזכיר שם גד באנגלית שהוא הכוונה על השי"ת בגילוי הראש נראה שאין להקפיד כ"כ, דהא השי"ת יו"ד סימן קע"ט ס"ק י"א כתב דבלשון חול כמו גט אינו שם כלל ומותר למחקו והוא פשוט אצלו כ"כ עד שאמר בלשון והגע עצמך דהא מותר למחוק שם שנכתב בלשון חול, ומצד זה מתיר אף ללחוש על המכה ולרקוק בהזכרת פסוק בלשון לעז אף שאמר גם השם בלשון חול כרש"י בשם רבו ורק לכתחלה יש לזהר עי"ש, א"כ כ"ש לענין הזכרה בגילוי הראש שיש שסוברין שאף שם ממש הוא רק למדת חסידות, וכן משמע גם לשון המחבר בסימן צ"א סעיף ג' שכתב בלשון יש אומרים שאסור משמע שאינו לכו"ע, שודאי אין להחמיר כשאי אפשר כמו לאלו שבבתי ספר המדינה שלא ילבשו היארמולקס/הכיפות/ ואין קפידא במה שיזכירו גם שם גד בלשון אנגלית, ומצד זה הוי יוצאין ידי תפלה דאורייתא כיון שאין הנוסח מכומרים.

ובכן נח שיש לו שכר כאינו מצווה ועושה כשמתפלל, איך הוא כשמתפלל בהרהור שישראל אינו יוצא כדאיתא במג"א סימן ק"א סק"ב, פשוט שכיון שאינו עושה כדין המצוה גם בן נח לא יקבל שום שכר. ואף שחולה מהרהר התפלה בלבו הוא רק לרוחא דמלתא ואינו יוצא בזה דאם הבריא יצטרך לחזור ולהתפלל לרוב האחרונים עיין במ"ב סימן ס"ב סק"ז ובבאור הלכה שם ולכן אלו שאומרים דיסדרו להתפלל בהרהור אינו כלום והחששות שמא ינהיגו הנכרים לומר גם בהזכרת אמונתם אין מקום לחשוש כיון שבכוונה עשו נוסח כזה מצד שאין רוצים להשליט אמונתם. זהו מה שנתבאר לדינא. ולהתערב במחלוקת בני המדינה אם לומר תפלה זו בבתי ספר של המדינה או לבטל, עצתי היתה שלא להתערב יראי ה' בזה אף שיש סוברים שצריך להתערב ולומר שדעתנו הוא שיאמרו התפלה ויש פנים לכאן ולכאן ואל תעשה עדיף. ידדו, משה פיינשטיין.

8 - פרי מגדים פתיחה להלכות תפילה

וני"מ ספק התפלל כלל אף פ"א חוזר ומתפלל דספק תורה הוה ובגמרא דאמר אין חוזר ומתפלל מיירי בהתפלל פ"א ועמ"א קו כתב אפשר דנשים בפ"א די ועמ"ש כאן להך גירסא דרחמי משמע דחייבין בשר תפלות ומיהו תסלת ערבית רשות דקבלוה חובה בזה יש לומר דנשים לא קבלוה חובה... והנה ספק התפלל או לא התפלל כלל כל מעת לעת ובליל ב' בתפלת ערבית מתפלל שתיים על כל פנים אחת למעריב ושניה לתשלומין של יום אתמול אמנם לאחר העיון א"צ כה"ג להתפלל שתיים דמ"ה כיון שעבר המעלי"ע תו לא מחויב ומעוות לא יכול לתקון הוא וכי אמרינן לא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתיים הוא רק מדרבנן לא מ"ה וא"כ בעבר כל היום וספק לו אם התפלל תו הוה ספק דרבנן לקולא מאחר דתשלומין אינם אלא מדרבנן וכדכתיבנא. ולהר"מ ז"ל יש קולה דנשים חייבות רק פ"א במעת לעת בתפלה הואיל ומן התורה אין לה קבע ואינך תפלות הואיל ויש להם קבע פטורין ... ונפק"מ טובא עוד במי שהיה אנוס ולא התפלל כל מעת לעת עד סמוך לשקיעת החמה ואח"כ נזדמן לו מצוה דרבנן אם תפלה ד"ת מצוה ד"ת קודמת לדרבנן איזה שירצה יעשה ואפשר להקדים תפילה דרחמי נינהו ואפילו הוה דרבנן אלא להיפוך אם נזדמן לו מצוה ד"ת אי תפלה דרבנן מצוה ד"ת עדיף ועיין הלכות מגילה גבי מקרא מגילה ושאר מצוות ובפריי מ"ש שם. והוי יודע אם לא התפלל כל מעת לעת ונזכר בין השמשות כמ"ש הר"ן ז"ל בסוכה גבי לולב אתרוס בספק שביעי דיום ראשון דהוה מן התורה בין השמשות שלו צריך ליטול לולב ... משא"כ אם תפלה דרבנן ואין לה עיקר מן התורה כלל אם לא נזכר עד בין השמשות אין מתפלל וימתין עד שיגיע זמן ערבית ומתפלל שתיים ערבית לא בין השמשות שאין זמן תפלה כלל.

9 - חידושי הגר"ח הלוי הלכות תפילה פרק ד' הלכה א'

ואם שיוכל להיות כן גם בלא טעמא אבל יש להוסיף עוד לדעת הרמב"ם דחובת התפלה ומצותה הוא מדין תורה ואפילו להחולקים על הרמב"ם היינו רק בחיובה אבל קיומה וענינה הוי לכו"ע מדין תורה וא"כ מתעסק דהוי דין דאורייתא בכל התורה כולה דמתעסק אינו כלום מדין תורה וכן הא דמצות צריכות כונה דנוהג בכל מצות התורה הוי ג"כ דין עיכוב שלו מדין תורה ואינה תפלה מדין תורה ע"כ לא יתפלל, משא"כ דין כונה של פירוש הדברים המסוכסם רק בתפלה הרי גם בתפלה עצמה אינו רק מתקנת חכמים וא"כ שפיר נוכל לומר כיון דמדאורייתא מיהא הויה תפלה על כן יתפלל גם בלא יכול לכוון זאת. ואך אם יכול לכוון רק שהתפלל בלא

סוגיות במס' ברכות שיעור #19 – בענין מצות תפילה

כוונה יחזור ויתפלל משום הך כוונה שחיובה מדין הם וע"כ לא הביא הרמב"ם רק שיחזור ויתפלל ולא יותר וכמו שנתבאר.

10 - עמק ברכה נשיאת כפים אות א'

ושמעתי מכבוד מו"ר הגאב"ד דבריסק שליט"א בשם אביו מרן הגר"ח הלוי ז"ל שאחד הקשה לו להסוברים דתפילה אינו אלא מדרבנן איך יתכן נשיאת כפים בגבולין מדאורייתא, הא ליכא עבודה, ותיירץ לו דאף להסוברים דתפילה דרבנן היינו דוקא חובת התפילה דמדאורייתא ליכא חיובא להתפלל אבל ענין התפילה הוא מדאורייתא לכו"ע ואם התפלל שפיר מקיים מצוה דאורייתא ומיקרי עבודה וא"כ נמצא לפי זה דמדאורייתא הוא דבעינן עשרה לנשיאת כפים כדי דליהוי עבודת צבור.

11 - שו"ת יביע אומר חלק ג - אורח חיים סימן ח

(ב) והנה במ"ש הגר"ח מבריסק, שאף למ"ד תפלה מדרבנן, היינו דוקא חיוב התפלה, אבל קיומה וענינה הוי מה"ת לכו"ע. לכאורה היה נ"ל ליישב בזה קו המבי"ט בקרית ספר (פ"א מה' תפלה, והפ"ח) ס"י פט ס"א), ע"ד הרמב"ן דס"ל דמצות תפלה מדרבנן. דהא אמרינן בתענית (כח) מה הפרש בין זל"ז, הללו ד"ת והללו ד"ס. ופרש"י ותוס', תפלת מנחה הויא ד"ת וכדילפינן (בברכות כו): (ויצא יצחק לשוח בשדה ואין שיחה אלא תפלה. ע"ש. ולפי האמור ניהא, דאע"ג דאינה חובה מה"ת, מ"מ המתפלל אותה ומקיימה הוי כמקיים מצוה מה"ת. אלא שיש לפקפק בעצם החידוש הנ"ל, מ"מ הרמב"ן בס' המצות, דהא דאמרינן בתענית (ב) ולעבדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שבלב זוהי תפלה, אסמכתא בעלמא הוא. ע"ש. ואם איתא הי"ל לתרץ בפשיטות דאה"נ דענין התפלה וקיומה מה"ת הוי, מ"מ אינה חובה אלא מדרבנן. ובפסוק לא נזכר זאת דרך חיוב. וכיו"ב כי הכ"מ (רפ"א מה' תפלה) דהא דיליף הרמב"ם למ"ע דתפלה בכל יום מדכתיב ועבדתם את ה"א, ולא כי שנצטוינו ע"י מ"מ ולעבדו בכל לבבכם דהיינו תפלה. משום דלעבדו אינו מצוה אלא סיפור דברים הוא, אם שמוע תשמעו לאהבה את ה' ולעבדו ונתתי מטר ארצכם. ע"כ. אלמא דלרמב"ן גם קיום מצות התפלה וענינה אינו אלא מדרבנן. (ומש"ה שפיר הק' המבי"ט והפ"ח הנ"ל. ועי' בקרית ספר שם מ"ש בזה). איברא דבעיקר קו' הכ"מ יש ליישב עוד משום דבקרא דולעבדו בכל לבבכם לא נזכר שהוא בכל יום, משא"כ בקרא דועבדתם את ה"א דמיירי בכל יום, וכמ"ש המבי"ט שם, דאסיפא דקרא סמיך דכתיב ובירך את לחמך ואת מימך, דהוי צורך כל יום. וכמ"ש בב"מ (קז): (ע"ש. ועכ"פ מדי הרמב"ן מוכח שפיר דכל יסוד המצוה מדרבנן. וכן מתבאר בתשו' הרדב"ז ח"ד) ס"י רצג), גבי כהן העומד בתפלה ואין שם כהן אחר שפוסק ועולה לישא כפיו. דב"כ = דברכת כהנים = מדאורייתא ותפלה מדרבנן. ע"ש. וכ"ה במג"א (ס"י קכח סק"מ). ובשו"ת הלק"ט ח"א (ס"י סד). וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ג (חאו"ח ס"י ד). ואכמ"ל, וראיתי שכבר העיר בד' המג"א, בס' עמק ברכה (דיני נ"כ אות ד) עפ"ד הגאון מבריסק הללו. והצ"ע. ע"ש. וע"ע בס' שביבי אש א"ח (עמוד לד). ולפי האמור מדברי הרמב"ן עצמו לא משמע כן. ודו"ק.

12 - מגן אברהם סימן קכח ס"ק מ

יכול לישא - דליכא בל תוסיף בעשיי המצוה ב' פעמים, כהן המתפלל אם אין שם כהן אחר פוסק ועולה לדוכן ואם יש שם כהנים אינו פוסק (רדב"ז ח"א ס"י רנ"ג) ול"נ דאם א"ל בכל ענין צריך להפסיק דהא בעשי וגדולי מזה אמרו בקראוהו לתורה דפוסק מקריאת שמע וכ"מ ברשב"א ס"י קפ"ה וכ"מ בתוס' סוטה:

13 - עמק ברכה שם אות ד'

ולענ"ד צ"ע בזה לפ"מ שראיתי בחידושי מרן הר"ח הלוי מבריסק ז"ל דאפילו להסוברים דתילה דרבנן היינו דוקא חובת התפילה דמדאורייתא ליכא חיובא להתפלל אבל ענינה וקיומה לכו"ע הוי דאורייתא ואם מתפלל לכו"ע מקיים מצוה דאורייתא וא"כ למה לא נימא בזה העוסק במצוה פטור מן המצוה דהא עוסק בקיום מצוה דאורייתא דהרי גם במצוה שאינה חיובית אמרינן העוסק במצוה פטור מן המצוה כדאיתא להדיא בסוכה דף כו: כותבי ספרים תפילין וכו' פטורין מכל מצות שבתורה משום עוסק במצוה אף דהוי רק מצוה קיומית לכתוב לאחרים ספרים ותפילין

14 - רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק י הלכה ו

מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל אינו חוזר ומתפלל אלא אם כן מתפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה, ד שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפלת נדבה יתפלל

15 - כסף משנה הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק א הלכה א

ואין משנה התפלה הזאת מן התורה. כלומר מטבע התפלה הזאת והוא מלשון ושנתם אלא באי זה נוסח שיזדמן לאדם בו. ומעתה מה שאמרו בבעל קרי שאינו מתפלל היינו שאינו מתפלל תפלה זו בנוסח זה שלש

פעמים ביום אבל אומר הוא לעצמו תפלה קצרה פעם אחת ביום. אי"נ יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה כדאיתא בפרק האשה רבה (יבמות דף פ"ט.) ומ"ש בסוכה דלתפלה דרבנן מפסיקין היינו לפי שכבר התפלל תפלה אחת ביום ההוא או נשאר לו שהות להתפלל אותה או יאמר תפלה קצרה ביותר שהוא חייב מן התורה. ומ"ש ועוד שמי שנאנס וכו' אפשר לומר דלא אמרו ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל היינו דוקא כשלא נסתפק לו בכל תפלות היום ההוא אבל אם נסתפק לו כן חוזר ומתפלל ואפילו אם נאמר דבנסתפק בכל תפלות היום נמי פטור י"ל דמתפלל תפלה קצרה וכן רב יהודה לא הוה מצלי תפלה גמורה ג"פ ביום אבל בכל יום היה מתפלל תפלה קצרה ע"פ הדרך שכתבתי ולא הוצרכו להזכיר תפלה קצרה זו בגמרא להיות הדבר פשוט שלא תיעקר מצוה דאורייתא ממקומה. כנ"ל ליישב דעת רבינו:

16 - אבי עזרי הלכות תפילה פרק א' הלכה א'

ונראה בזה דהנה התקנה בתפילה היה שיתפלל תשע עשרה ברכות אם דעתו מכוונת אבל אם הוא טרוד יתפלל תפלת הבינונו באמצע שהיא ברכה אחת מעין כל האמצעיות ושלוש אחרונות ויצא ידי חובתו כמבואר בפ"ב לקמן ואם היה מהלך במקום סכנה אז מתפלל רק תפלה קצרה צרכי עמך ישראל מרובים וכו' כמבואר לקמן בספ"ד, ובתפלה זו אינו יוצא חובתו דאח"כ כשמגיע למקום שיצא מן הסכנה חוזר ומתפלל תשע עשרה ברכות והרי החיוב דאורייתא היה יכול לצאת בזה שהיה מתחיל בשבחו של מקום והיה גומר בהודי, ולמה לא הצריכו אותו לכך? מזה מוכח שאחרי תקנת חכמים שצריך להתפלל תשע עשרה עקרו חכמים בשב ואל תעשה החיוב תפלה וחובו הוא רק בתשע עשרה ברכות או בהבינונושכולל שם כל האמצעיות, אבל בתפלה קצרה שאין שם מעין האמצעיות אין זו תפלה אלא שתקנו לומר במקום סכנה תפלה קצרה אבל אין יוצא בה חובתו, ולכן אין צריך לא להתחיל בשבחו של מקום ולא לסיים בהודיה שזה מדאורייתא תפלה כמבואר כאן בה"ב יעויין בכ"מ. ומצינו עוד כיוצא בזה כמבואר בריש ברכות לענין אם עבר חצות ולא קרא ק"ש שלחכמים אף שהוא דיעבד אינו יוצא ואין צריך לקרות ק"ש וביאר שם הר"י הטעם משום שיש כח ביד חכמים לעקוב החיוב תורה וממילא אין כאן דין תורה כל עיקר דאם היה חיוב התורה עדיין למה לא יקרא ויקיים את דין התורה ולקרוא ק"ש וכן מבואר בתוס' בסוכה דף ג. בד"ה דאמר לך מני וכו' בסוכה קטנה שגזרינן שמא ימשך אחר שולחנו שאפילו מדאורייתא לא קיים וזה שאמר שם לא קיימת מצות סוכה מימך ע"ש. שוב ראיתי בפמ"ג באו"ח בפתיחה הכוללת בג"ג שביאר זאת ע"ש. ומשום כך לשיטת הרמב"ם שתפילה היא של תורה זהו רק מעיקר דין התורה יש חיוב תפלה אבל אחרי שחכמים תקנו להתפלל תשע עשרה ברכות ובפחות אינו יוצא ואם אפילו אי אפשר לו להתפלל תשע עשרה ברכות ולא לכלול את כולן באחת אינו מחוייב ומשום שעקרו חכמים את החיוב כל עיקר נמצא שזה ודאי כשהוא מתפלל תשע עשרה יוצא בזה גם הדין תורה ויש גם כן תפלה של תורה ומקיים מ"ע מן התורה אבל החיוב מ"ע של תורה אין עליו שהחיוב של תורה עקרו חכמים בשב ואל תעשה אלא החיוב הוא חיוב דרבנן תפילת תשע עשרה ו"י שמתפלל זאת התפלה נתקיים בה גם מ"ע של תורה וכמו כל מצוה שיאנה חיובית שיש קיום מ"ע בעשוותה אבל אין חיוב מ"ע וכן קבעו חז"ל במ"ע של תפלה שעקרו כל עיקר החיוב.

ומעתה לענין בע"ק אסרו בהרהור אפילו לתפלה ומשום שתפלה דרבנן היינו שהחיוב הוא מדרבנן אף שכשמתפלל מקיים מצוה דאורייתא וכן לענין ספק אינו חוזר ומתפלל משום שהחיוב הוא מדרבנן והוא ספק דרבנן ואף שלענין סוכה הספק היא ספיקא דאורייתא זהו ששם ביטלו הדין תורה ועקרו אותו רק לגבי זה לענין ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בבית משא"כ בתפילה עקרו כל החיוב תורה שהרי תקנו נוסח תפילה ותשע עשרה ברכות ולענין ברכת המזון ג"כ החכמים רק הוסיפו הברכה הרביעית אבל השלשה ברכות הן דאורייתא לכמה שיטת א"כ יש לברכת המזון דין חיוב תורה משא"כ תפילה וכן קבעו חז"ל שבתפילה עקרו חיוב התורה והחיוב הוא רק דרבנן אלא שנתקיים בה מצות תורה וע"כ הוא ספק דרבנן בספק ודוק היטב.

17 - תוספות מסכת סוכה דף ג עמוד א

וצ"ל דאיצטרך התם לאיתויי היכא דב"ה מתמירים מדרבנן וב"ש מוקמי לה דאורייתא ולא גזרינן אם עשה כדברי ב"ש לא יצא ידי חובתו אפי' דאורייתא כדאשכחן לב"ש היכא דיתבי אפיתחא דמטלתא דגורי שמא ימשך אחר שולחנו וקאמרי לא קיימת מצות סוכה מימך דאפי' מדאורייתא לא קיים ומדבית שמאי נשמע לב"ה

18 - מנחת חינוך מצוה לא אות ג'

ודע דהמצוה מן התורה לדבר דברים של כבוד היום כל אחד לפי צחות לשונו אבל נוסח הקידוש אינו מן התורה וזה תיקנו אנשי כנסת הגדולה מבואר בברכות פרק אין עומדין לג. וגם שיהיה בברכה שם ומלכות אבל מן התורה אומר כל אחד לפי מה שרוצה והעיקר שצריך להזכיר מעלת היום וכן הוא בראשונים גבי ברכת המזון שהיא מן התורה עיין בב"י לטור או"ח ריש סימן קפז בשם הרשב"א והרא"ש ברכות מח: וגם בשם הרמב"ן דברכת המזון היא מן התורה אבל המטבע אינה מן התורה ע"ש והכה נמא וזה פשוט. ועיין שאגת אריה סימן הנ"ל. אך עשה שתקנו חז"ל הנוסח דהיינו להתחיל בשם ומלכות ולסיים הוא לא עשה כן רק אמר דברים

מעצמו למעלת היום אפשר אף מן התורה לא יצא כמו שכתבו התוס' סוכה ג. ד"ה דאמר גבי לא קיימת מצות סוכה מימך ובברכות יא. ד"ה תני דכל מקום דקתנו חז"ל במצוה דאורייתא והוא לא עשה כן לא יצא כלל עיין פרי מגדים לא"ח פתיחה הכוללת ח"ג אות ח' דאם עשה במזיד לא יצא כלל ובאונס יצא מן התורה. ועיי"ש שכתב זה ג"כ לענין קידוש שלא על הכוס ועוד נפק"מ והבאתי דבריו כמה פעמים בחיבורי ואין כאן מקום להאריך. ועיי"ש באות ז' ג"כ.

19 - שו"ת שאגת אריה סימן יד

ראיתי לברר כאן שורש א' אם יש לתפלה עיקר מה"ת או כל עצמה אינה אלא מד"ס. דע שהרמב"ם כי בפ"א מה' תפלה מ"ע להתפלל בכל יום שנא' ועבדתם את ה' כו' מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנא' ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים איזה היא עבודה שבלב זו תפלה ואין מנין התפלה מה"ת ואין משנה התפלה מה"ת ואין לתפלה זמן קבוע מה"ת ע"כ. וק"ל דבפי מ"ש (דף כ ב) תנן נשים ועבדים וקטנים פטורים מק"ש ומן התפילין וחיובין בתפלה ובגמ' אמר' וחיובין בתפלה דרחמי נינהו מ"ד הואיל וכתוב ערב ובקר וצהרים כמ"ע שהז"ג דמי קמ"ל. והשתא ל"ל טעמא משום דרחמי נינהו ת"ל דמדאורי' ה"ל מ"ע שלא הז"ג ואע"ג דאתו רבנן ותיקנו זמנים קבועים לתפלה מ"מ לא לעקור ד"ת קאתו דע"ז יהיו נשים ועבדים פטורין אלא להוסיף על ד"ת קאתו ועוד היאך ס"ד לפוטרו מן התפלה משום דכתוב ערב ובקר כיון דמה"ת אין לה זמן קבוע. וי"ל דהא דקאמר טעמא משום דרחמי נינהו היינו לחייב את הנשים בכל ג' תפלות הקבועות בכל יום מדרבנן דסד"א דה"ל מ"ע שהז"ג ולא ליחייבו אלא בתפלה א' ביום שחיובו מה"ת ובכל נוסח שירצה שיי"ח בזה מחיוב של תורה קמ"ל משום דרחמי נינהו חיובין בכל התפלות ובנוסח שתיקנו רבנן. והרמב"ן בס"ה חלק מ"ע סי' ה' השיב עליו ואמר שכבר ביארו חכמים בגמ' שתפלה מדרבנן כמו שאמרין בפ"ג דברכות לענין בעל קרי שקורא ק"ש ומברך על המזון ואינו מתפלל והעלו הטעם ק"ש ובה"מ דאורי' ותפלה דרבנן ובגמ' דסוכה אמרין גבי תפלה דתנן ואם התחילו אין מפסיקין והקשו מלולב דתנן נוטלו על שלחנו אלמא מפסיק והשיבו בדרך תימה מאי קושיא הא דאורי' הא דרבנן. והכ"מ השיב עליו מה שאמרו בב"ק שאינו מתפלל היינו שאינו מתפלל תפלה זו בנוסח זה ג"פ אבל אומר הוא לעצמו תפלה קצרה פ"א ביום. א"י יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת כדאי' בפ' האשה רבה ע"כ. הנה משי"כ דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת אמת אמר אבל גבי בעל קרי חזינן שלא רצו חכמי לעקור דבר מה"ת גביה דידיה שהרי חיובו אותו להרהר ק"ש ולברך על המזון לאחרין משום דמדאורי' הן ואי תפלה דאורי' ה"ל דמהרהר בתפלה נמי. ובגמ' מוכיח שם מדתנן היה עומד בתפלה ונזכר שהוא בעל קרי לא יפסיק אלא יקצר טעמא דאתחיל הא לא אתחיל לא יתחיל ואפי' בהרהור א"צ להתחיל ואפי' למ"ד התם הרהור לאו כדיבור דמי ואין יוצא י"ח בהרהור מ"מ אע"פ שעקרו חכמים דבר מן התורה לגבי בעל קרי שהרי אין יוצא ידי חובת ק"ש ובה"מ לאחרין של תורה ע"י הרהור אפי"ה חזינן דבמצו' של תורה חיובוהו להרהר בה ומדלא חיבוהו להרהר בתפלה ש"מ דאינו של תורה וכמו דאינו מברך לפניה ולאחריה של ק"ש ועל המזון לפניו אפי' בהרהור משום שאינן של תורה כדאי' התם. ה"י ה"ט דתפלה. ובהדיא אמרין התם אהא דאורי' אמת ויצבי דאורי'. ואס"ד אורי' דאורי' לברך לאחריה. וה"י אס"ד תפלה דאורי' אם לא התחיל אמאי לא יתחיל. ומשי"כ בתחלה מ"ש בבעל קרי שאינו מתפלל היינו שאינו מתפלל תפלה זו בנוסח זה אבל אומר הוא לעצמו תפלה קצרה כו' אינו במשמע דלא ה"ל להגמ' לסתום אלא לפרש. ועוד אס"ד שיש לתפלה עיקר מה"ת אלא שנוסח זה של י"ח הוא מדרבנן א"כ כמו דאמרין התם לר"י דאמר אמת ויצבי דאורי' לברך לאחריה ומשני מ"ט מברך אי משום י"מ הא אידכר ליה בק"ש ופריך ונימא הא ולא ליבעי הא ומשני ק"ש עדיפא דאית בה תרת. ומשמע דקורא ק"ש ככל אדם דהיינו כל הג"פ דכל הני ג"פ ק"ש מיקרו כמש"כ הרמב"ם ברפ"ק מהל' ק"ש וש"מ מפני שקורא פ"א של ק"ש דאורי' מפני י"מ שבה קורא את כולה כתקנת חכמים. וה"י אם חייב להתפלל מה"ת א"כ היה ראוי ג"כ שיתפלל כל נוסח התפלה כתקנת חכמים ואע"פ שיש לדחות זה בדוחק מ"מ אין נראה. ועוד הרי בה"מ נמי עיקרו מה"ת והנוסח שלו מדברי סופרים כדאמרין בפ' ג' שאכלו (דף מח) וכמש"כ הרמב"ם ברפ"א מה"ב וגם קי"ל הטוב והמטיב לאו דאורי' כדאמר' בפ' ג' שאכלו (דף מח) א"כ ממ"נ אם בעל קרי מברך בה"מ בנוסח תקנת חכמים וגם הטוב והמטיב א"כ נוסח תפלת י"ח ירהר ג"כ בלבו הואיל ועיקר תפלה ד"ת כמו עיקר בה"מ ואמאי לא תנינן נמי לתפלה בהדי ק"ש ובה"מ לאחרין דבעל קרי מהרהר ביה. ואם אינו מהרהר אלא עיקר בה"מ בקצרה ולא כפי נוסח דדברי סופרים ולא הטוב והמטיב שאינו של תורה א"כ ירהר נמי עיקר תפלה של תורה בקצרה וכמו דתנן ועל המזון מברך לאחרין ואע"פ שאינו מברך כתיקון חכמים ה"י ה"ל למיתני נמי לתפלה בהדי בה"מ דהא דמו להדדי שמהרהר בהן את חיוב התורה שבהן לחוד ולא כתקנת חכמים שהוסיפו על של תורה. אלא וודאי ש"מ דאין לתפלה עיקר מה"ת וכל עצמו אינו אלא מדרבנן הילכך אינו מהרהר בלבו כלל אבל בה"מ וכן ק"ש דאורי' ואפי' לר"י דאמר ק"ש דרבנן מ"מ י"מ שבו ד"ת הוא הואיל ואית להו עיקר מה"ת מהרהר את הכל בלבו אפי' מילתא דרבנן שבהם שהוסיפו על עיקר של תורה דכיון דאית להו עיקר מה"ת מהרהר את הכל כשאר כל אדם דלא פלוג רבנן : ... עוד כ' הרמב"ן ועוד שמי שנאנס ולא התפלל בשחרית ובמנחה נסתפק בעצמו ספק התפלל ספק לא התפלל א"כ לפ"ד הרב היה צריך לחזור ולהתפלל והם פסקו לעולם בכל ספק בתפלה שאינו חוזר ומתפלל מפני שהיא מדרבנן ע"כ. והשיב הכ"מ איפשר לומר שלא אמרו ספק התפלל ספק לא התפלל שאינו חוזר ומתפלל היינו

סוגיות במס' ברכות שיעור #19 – בענין מצות תפילה

זווקא בשלא נסתפק לו בכל תפלו' היו' ההוא אבל אם נסתפק לו כן חוזר ומתפלל ואפי' נאמר דבנסתפק בכל תפלות היום נמי פטור י"ל שמתפלל תפלה קצרי וכן ר' יהודה לא היה מצלי תפלה גמורה ג"פ ביום אבל בכל יום היה מתפלל תפלה קצרה ע"ד שכתבתי ולא הוצרכו להזכיר תפלה קצרה זו בגמ' להיות הדבר פשוט שלא תעקר מצוה דאוריית' ממקומה ע"כ. גם זה אינו נכון שהרי ר"א התם בפי' מי שמתו אמר ספק קרא ק"ש ספק לא קרא חוזר וקורא ספק התפלל ספק לא התפלל אינו חוזר ומתפלל ופליג אר"י דאמר התם ספק קרא ק"ש אינו חוזר וקורא מ"ט ק"ש דרבנן. ור"א ס"ל ק"ש דאוריית' וספיק' לחומרי' והרי ספק קרא ק"ש ע"כ מייירי דומי' דספק התפלל ובספק התפלל לדעת הרמב"ם מייירי בע"כ שוודאי לו שהתפלל עיקר תפלה של תורה וא"כ בספק ק"ש מייירי נמי בכה"ג שקרא וודאי עיקר ק"ש של תורה ואינו מסופק אלא על תוסי' של דבריהן. א"כ מ"ש בק"ש שחוזר ואומר תוסי' של דבריהם ומ"ש תפלה שא"כ ומתפלל תוסי' של דבריהן הא ודאי דא ודא אחת היא ואין טעם לחלק ביניהם. אלא וודאי אין לתפלו' עיקר כלל מה"ת וכולה מילתא של דברי סופרי' היא אבל ק"ש יש לה עיקר מה"ת הילכך ספיקה לחומרא אבל תפלה דכולה מילתא דידה מדברי סופרים ספיקה לקולא. ובסי' מגילת אסתר דחי את ראיות הרמב"ן כמו בעל כ"מ וכבר נתברר שדבריהן דחויין:

20 - תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד א

מאי מברך? מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה והיכן צונו? רב אויא אמר: +דברים יז+ מלא תסור. רב נחמיה אמר: +דברים לב+ שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך

21 - מגן אברהם סימן קו ס"ק ד

אין מברכין על התפלה מפני שאין לה קבע

22 - אליה רבה סימן קיג

כתב ר"ד אבודרהם [עמוד צג] הא דאין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על התפלה מצוה, מפני שהתפילה מצוה שאין לה קצבה מן התורה, אלא ביד אדם למעט או לרבות

23 - פרי מגדים פתיחה להלכות תפילה

והוי יודע לענין תפלה אם הרהור כדיבור דמי או לאו יש בו מחלוקת ויבואר א"י"ה בסמוך והנה המ"א ק"י אות ד' בשם רד"א (הוא אבודרהם) אין מברכין על תפילה מפני שאין קבע כלומר הלואי יתפלל כל היום וי"ל דהרהור סגי ואין מברכין על דברים שבלב כמו ביטול איין הלכות פסח תל"א דאין מברכין על ביטול העיקר יע"ש וברכות ק"ש כתב רבינו יונה וחה"ר ברכות דלאו אק"ש כתבנו יע"ש בריש מאמתי ואי"ה יבואר.

24 - שו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן לט

מכתבו קבלתי והיה לי למשיבת נפש שהזכרני עת שהיינו בישיבת מרן הגאון קדוש ישראל בעל חתם סופר זצ"ל, ומה ששאל בנו הצעיר שיחיה טעם למה אין מברכין ברכת המצות על ק"ש ותפלה שהן דאורייתא מכל שכן מקריאת הלל ומגילה, הנה קושיא זו קשה בהרבה מצות שאין מברכין עליהן, וכבר כתב הרשב"א בתשובה סימן יא להקשות ע"ז על כמה מצות. וכן באבודרהם. ובק"ש ובתפילה יש לומר הטעם לפי הכלל שכתב הרשב"א שם דבמצוה שאפשר שלא יבוא לידי גמר אין מברכין עליו והנה במצות ק"ש ותפלה זווקא בכונה תליא מלתא ובריש פרק היה קורא פליגו תנאים עד היכן צריך כונה וכונה זו היינו כוונת הענין ולא סגי בכונה לקיים המצוה כמ"ש ושמתם את דברי אלה על לבבכם ובתפלה נאמר ולעבדו בכל לבבכם ואמרינן איזה עבודה שהיא בלב זו תפילה ואם לא כוון כוונת הענין אפילו אם מכוין לעשות מצות הבורא מ"מ לא עשה המצוה כתיקונה משא"כ בשאר מצות אפילו לדין דק"מ"ל מצות צריכות כוונה אין צריך כונה אלא לקיים מצות הבורא ברוך הוא וכיון שמברך עליו לקיים מצות הבורא הרי עשה את המצוה כתיקונו וזה נראה לי כוונת הירושלמי ריש כיצד מברכין דיליף מקרא ודאתן לך את התורה והמצות דצריך לברך על המצות ודחקו המפורשים דזה רק אסמכתא כמ"ש ג"כ הפרי מגדים בפתיחה כוללת בהלכות ברכות ולי נראה דהכונה בירושלמי הני"ל דצריך לברך על המצות היינו משום דצריך כוונה. ולכך במצוה דיש לה משך זמן ובנתיים יסיח דעתו ומחשבה מבטל מחשבה. ולכך צ"ל בפה ואז אין המחשבה מבטל דיבור כמו בברכת התורה וכל זה בשאר מצות דבעינן דווקא כוונה ואמירה ובעי תרתי דאנן קיימ"ל דלא כשמואל בברכות דף כא דס"ל ק"ש דרבנן נראה כוונתו דהדיבור הוא דרבנן וסגי בכוונה והשאגת אריה האריך. ופלפל בזה ועכ"פ כיון דאנן קיימ"ל דבעי תרתי הדיבור והכוונה, ואם לא כיון כראוי אינו מקיים המצוה ולכך לא קתנו ברכה על זה כמו שהביא הטור באו"ח סימן תל"ב דלכך אין מברכין על ביטול חמץ משום דעיקר ביטול בלב ועל דבר שבלב אין מברכין כן נראה לפענ"ד הטעם בזה.

25 - הגדת מעשה נסים - פתיחה

סוגיות במס' ברכות שיעור #19 – בענין מצות תפילה

ומה שנראה לתת טעם במה שלא תקנו ברכה כי עינינו הרואות שבכל דבר שתקנו ברכה בגוף המצות לא תקנו ברכה על צוותו העשיות המצות כי אינו בדין לתקן ברכה על ברכה דהא ברכת המזון ג"כ מצות עשה דאורייתא הוא ולא תקנו לברך אקבמו"צ לברך על המזון אלא ודאי מטעם שכתבתי כיון שמברכין השי"ת בגוף המצוה אינו בדין לתקן ברכה על ברכה ומטעם זה לא תקנו ג"כ כאן כיון שכבר תקנו ברכה אגוף הגאולה והוא ברכת אשר גאלנו לא תקנו עוד ברכה אחרת על זה.